

Pest, junius 14-én 1863.

Előfizetési föltételek 1863-ik évre:

a Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok együtt, postán küldve vagy Buda-Pesten házhoz hordva:

Egész évre (január—december) . . . . . 10 ft.

Fél évre (január—junius) . . . . . 5 ft.

Csupán Vasárnapi Ujság:

Egész évre (január—december) . . . . . 6 ft.

Fél évre (január—junius) . . . . . 3 ft.

Csupán Politikai Ujdonságok:

Egész évre (január—december) . . . . . 6 ft.

Fél évre (január—junius) . . . . . 3 ft.

Kazinczy laka és emléke Széphalmon.

Nyelvében él a nemzet, — mondja a tapasztalás, s hogy nyelvünk ujjá teremtője, megváltója Kazinczy volt, kell-e mondanunk? Négy évvel ezelőtt, midőn az ország Kazinczy nagy nevétől viszhangzott, tudta ezt mindenki, s az unokák, nagyapáik mulasztását helyrehozva, hatvanezer forintot hordtak össze idegen kézen levő szent földünknek, Széphalmonnak visszaváltására, hol Kazinczy élt, küzdött és pihen.

A magyar-nak még nincs Pantheonja, hol nemzete nagyjainak hamvait együtt tisztelhetné, de meglesz azon vigasztalása, hogy ha a nagyok legnagyobbjának, Kazinczynek sírjához zárandokol, legalább saját földére lép, s diszes csarnokot talál annak kevéssel ezelőtt pusztá, elhagyatott lakhelyén.

Az ügy vezetését a magyar Akadémia vállalta magára, s míg a begyült összeg egy részéből nagy Kazinczynek szegény sorssal küzdő unokáit évi segélylyel gyámolítja; a másik rész a széphalmi birtok megvételére s a lak és sírkő feldiszítésére van határozva.

E dícsarnok rajzát mutatjuk be most olvasóinknak, melynek tervét Ybl építész készítette; s az ügy mostani állásáról fölvilágosításul közöljük azon terjedelmes ismer-

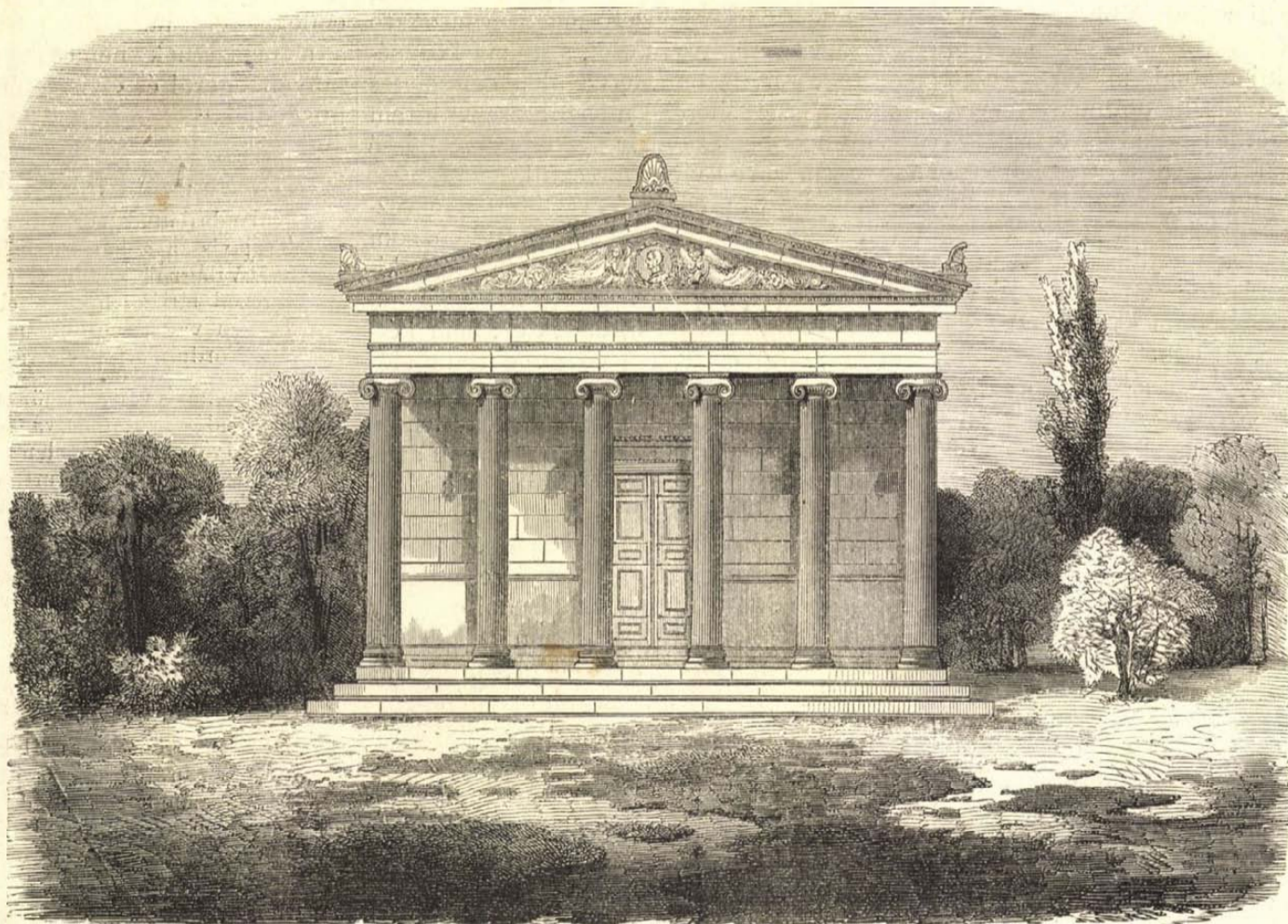
tetést, melyet avatott tollal Matolay Viktor irt, s a „Felvidék“ hasábjain közölt:

„Az akadémiai elnök ur megkeresése folytán megyénk néhány buzgó fia, kissé szövevényes jogi nehézségek, s más nem csekély akadályok megoldása s leküzdése után, a széphalmi kis birtokot terheitől megszabadítá, s a nemzet köztulajdonául megszerzé. A Széphalmon teendő ujitások s építések ügyében pedig ugyanazon időben, de mások

rontva látjuk azt, s csak két szobát belőle meghagyva, nem tudjuk azt sem, miért történt ez? azt sem, mi fog ezután történni?

Legtöbben azt ohajtottuk, hogy halhatlan Kazinczynek laka, melyet a nagy küzdő annyiban be nem végezhetett, hogy annak sem a külső csint, sem a belső elrendezést meg nem adhatta, akként végeztessék be, a mint azt ő maga szándékozott bevégezni. Mondhatnék itt melegebb szavakat ezen esz-

mének védelmére, hogy a nemzet oly sokkal tartozott Kazinczynek, ki mindenét, még a maga s családja jóllétét is a nemzetnek áldozta fel, s hogy tartozását ez legillőbben azzal róhatta volna le, hogy unokáit segélyezze, s hogy ezenkívül lakát úgy fejezze be, mint ezt ő maga szándékozott, s így lett volna Kazinczy emléke legtermészetesebben és legszebben megörökítve. De most már erről szólni késő, mert a lak minden egyéb

Kazinczy F. dícsarnoka Széphalmon. — (Ybl M. terve szerint.)

által kezdett intézkedni az akadémiai elnök gróf ur, az ekkori intézkedések azonban később másoknak adtak helyet.

Mióta ez ügyben az első lépések történtek, majd három év telt el már, s nemcsak a nagy közönség, de mi zempléniek is, kik ez alatt egy ideig a széphalmi lakot úgy láttuk állani, mint azelőtt, fél év óta pedig le-

része lebontatott, csupán a nagy hazafi író s alvószobája hagyattak meg. Ugy értesültem, s láttam is, miszerint a falak nem voltak eléggé szilárdak arra, hogy egy új tetőt melyre hitem szerint is szükség volt, elbírhattak volna, s azt is tudom, miszerint a begyült alaphól a birtokot megszerezni, minden tekintetben rendezni, hogy jövedel-

mezzen, gazdasági épületeket legnagyobb részt újból állítani, s a nagy Kazinczy szégyenséggel küzdő unokáit neveltetni, vagy legalább ebben segíyezni kellett, nagyobb mérvű építésre elegendő költség nem leendett. Mindezt én számokban is láttam kimutatva, s nem akarván csupa emlékezet után azokat hibásan kitenni, csak annyit állíthatok, hogy másképp intézkedni alig, vagy épen nem lehetett — de mivel az új építés is alig kevesebbe, sőt talán többbe fog kerülni, mint a mennyibe a régi épület helyreállítása kerülendett, feltéve mindig, hogy a régi épület falai megállhattak s megmaradhattak volna, és oly szakértő vélemény előttünk nem fekszik, mely kimondaná, hogy a régi falak meg nem állhattak, s az új fedetlet meg nem bírhatták volna, s azoknak ha csak részbeni lebontásuk s újból állításuk szükséges leendett: ezeknél fogva csak egyben találhatunk megnyugvást, hogy gr. Dessewffy Emil, azon gr. Dessewffy Józsefnek fia, ki Kazinczynak leghűbb barátja, támogatója, bátorítója s védője volt, nem egyezik vala belé, s nem határozza el azon falak lerontását, ha azoknak tarthatatlanságáról tisztán meg nem győződik.

Ennyiben tehát megnyugtatva bucsuzunk el azon képtől, a melyre eddig kegyelettel tekintettünk, s nézzük azon másikat, mely Ybl jeles építésünk terve szerint helyébejő.

A régi épület állott vagy hét szobából, pitvar s konyhából, a szobák egy része azonban oly annyira el nem készült, hogy ablakai is vályoggal voltak berakva, s a padolatlan üregekben életnemiek tartattak; Kazinczy maga, családjával, csak 3—4 szobában lakott, s ezek közt délnek fekvő, s az épületnek keresztül fekvő déli végét képező két szoba az, melyek egyike a nagy hazafi írószobája, másika pedig hálószobája volt. Ezen két szoba hagyatott meg, hogy más alakban s modorban megújíttassék, ezen épület alap és minden oldalról rajzait Ybl építész ur kölcsönös szivességéből bírom, és nem késem egy perczet sem kijelenteni, miszerint ezen valódi monumentalis stílu építmény tervét, valamint a helyzethez alkalmazottnak és célszerűnek, úgy a tárgyat tekintve helyesen felfogottnak, s minden tekintetben szépségesnek, kitünőnek, s arra, hogy a nagy Kazinczy szellemét örökítse, méltónak tartom.

S most lássuk kissé a helyzetet s a további teendőket. Széphalom valósággal szép halom, mert az a S. A. Ujhelytől Kassa felé vezető országutnál, s az annál alig egy pár lábnyival alább fekvő Bosva völgyénél, néhány öllel magasabban fekvő szelíd dombon vagy halmon fekszik, regényes szépségű, kissé a havasok formáira emlékeztető hegyek alatt. — Előtte, az országút felett vagy 80 ölnyire, eddig egy pár holdnyi szántóföld terül el, melynek végében van a kert, s ennek észak felé eső felében elől állott az épület. Homlokzata az országút és így kelet felé, bejárása a hegyek vagy is nyugat felé volt folditva.

Első tekintetre a francia fedél és az épület alakja renaissance stílusra mutatott, azonban közel tekintve láttuk, hogy a homlokzat alatt oszlop kapitellek helyei voltak meghagyva, s így akár előcsarnokkal, akár anélkül, de kissé görög, vagy talán, az akkori időben nem ritka, vegyes stílusban látszott tervezve lenni; mivel azonban sem az oszlopok, sem a rovátékok (gesims), sem az ablakok körüli ékességek el nem készültek soha, sőt az egész épület soha bevakolva sem volt, úgy hiszem, nem csekély feladat leendett, azt egészen úgy újítani meg, mint tervezve volt. Ezen épületnek épen a szélességét képezte azon két szoba, mely meghagyatott, és melyeknek keleti és nyugati végébe

oszlopcsarnok s más két oldalára is, mivel kissé aránytalan hosszúságban sima volna, közepén két oszlop van tervezve, maga a két szoba pedig, mivel jóformán össze van rendezve, külön falakkal körülövezve, s mintegy összetartva leend, az egésznek stílja pedig a tárgynak s eszmének leginkább megfelelő görög modor, joniai oszlopokkal homlokzatain s az oldalakon levő két oszlop közt domborművű ábrázolatokkal és szobrokkal.

Ezen épülettől dél felé vagy 40 ölnyi távolságra van a sarkó, ennek alakja s a rajta levő feliratok úgy hiszem ismeretesek, az ezeket magában foglaló kert a valaha volt gyümölcsös és részben díszkertnek nyomait alig láttatja, s a nem elegendő gazdasági épületek némi maradványai részben a ház és a sarkó közt, más részben is a házhoz igen közel, czélszerűtlenül voltak helyezve.

Most a háztól észak-nyugat felé épített egy csinos kertészlak, azon kertész számára, ki a házra, a sarkóra, s a kertre felügyelend, és a netaláni látogatóknak a szobákat megnyitja. A háztól nyugat felé az egész terjedelmes belsőségnek egész hosszából elhasítva leend a gazdasági udvar és kert, minden szükséges gazdatiszt lakával, cselédek lakával, istállókkal, juhakollal és csürrel, melyek kis részben megújítottak s áttétek, legnagyobb részben azonban újból állítottak, nagy részt a lerombolt falak köreiből.

A nagy belsőség elejét egész szélességben azonban képzendi a kert, melyben az épület és a sarkó áll, s melyhez az országút mellett fekvő pár köblös szántóföld is esatolva leend. Ezen kert megújítása és átalakítása iránt is van már egy tervezet, a mely azon eszméből indul ki, hogy az egész majdnem köröskörül teljesen sűrű facsoporozattal legyen körülveve, belül szabadon s igen kevés és rendetlen facsoporozatokkal; a tervező ugylátszik azt kívánta előállítani, hogy egy erdőben képzelje magát a látogató — elzárva a többi világtól, s annak közepében, tágas nyílásban, egyedül a kegyeletes emlékek szemléletébe merülhessen, hitem szerint azonban ezen bár helyes eszmét kissé nagyon mereven vitte keresztül.

Ennyi az, mi eddig terveztetett s tervezetik, vagy a miről legalább tudomásom van. Czélszerűnek s illőnek találom ezenkívül még, hogy a meghagyott két szoba a szükséges butorozattal láttassék el; nem kétlem azt, hogy erre nem én gondoltam először, hanem, legyen szabad megjegyezmem, hogy mindenekelőtt törekednünk kellene a boldogult nagy férfiú akkori butoraiból annyit a mennyit megszerezni, e végre a vidéken mindenkit felszólítani, s bármi legyen a siker, a hiányzó darabokat csupa régies modorokkal kiegészíteni, mert furcsa dolog lenne, új modoru butorokat állítani oda.

Több részletbe ez alkalommal nem bocsátkozom, felemlitem azonban, miszerint Ujhelyben van egy autograph arczképe *Kazinczynknak*, s annak egy — Révész György által sikerülten festett — másolata; ha az első nem volna megkapható, úgy a másodikat — mely még Kazinczy névünnepegyünk alkalomára festetett, s mely az ujhelyi casino tulajdona, az egyik szobába, — s a másikba Kazinczy szobrát kellene helyezni. Az asztalon a látogatók számára egy albumnak kellene lennie, melyet nem kétlem, hogy hazafi érzelmi iparosunk *Póznér Lajos* szívesen ajánland meg, ha felkérjük. (Már meg is ajánlotta. *Szerk.*) Valamely szekrénybe végre néhány eredeti kéziratát lehetne helyezni.

Mi a sarkókat illeti, ez egy pár évig fennállhat ugyan még, de néhány év múltával egy ujjal kell felcseréltetnie; ezen újról még eddigelé semmi tervezet nem tétetett,

s talán jó volna a reá fordítható költség meghatározása után arra pályázatot nyitni. — Véleményem szerint az új siremlékre a régi feliratokat újra reá kellene tenni, s egy a mostani alkalomból merítettel pótolni, a régi sarkó azonban úgyhiszem a mostan állítandó épület egyik fülkéjébe lenne helyezhető, örök tanuságául annak, hogy már halálakor is voltak, kik őt teljes mértékben méltányolni tudták, mit a felirat első kétszava is: „*Látnok szenvedtél,*“ eléggé tanusít.

Legyen szabad végül néhány szót mondani azokról is, kik ez ügyben eddig fáradoztak. Az akadémia elnöke, a köztisztelt gróf, maga kétszer vagy háromszor volt a helyszínén, s eddigi rendelkezéseit a helyviszonyok kellő figyelembevételével intézte.

Azon választmány pedig, mely a vagyon megszerzésének nem csekély feladatát teljesíté s az egész alapítványt a kellő részekre elosztatni tervezte, egyik legmunkásabb tagja Évva András barátom, már a múlt s ezen lefolyt évben is az építések s újítások minden gondját hazafiúi ügy-szeretetből teljesíté, s valóban ez ügyben fáradhatlan buzgalmat, s kitünő ügyismeretet tanusít, mindenben a fenntisztelt akadémiai elnök urral együtt tett megállapodások, s írásba is foglalt utasítás szerint járván el, mit leginkább azért kívántam felemlíteni, mert a Vasárnapi Ujság egyik múlt évi számában igazságtalanul megtámadtatván, magát védte s a vádat visszatörölte ugyan, anélkül azonban hogy arra: miként, s ki rendelkezései szerint vezetettnek ezen munkálatok, a kellő világot derítette volna.

Azon óhajással fejezem be előszeretemen ezen tárgyáról tudósításomat, vajha e nemzeti emlék a nagy Kazinczy Ferenczhez méltóan, talán egykor országos ajánlat hozzájárultával is alakíttatnék át, s minden kicsiségben is a helyes izlés akként tartatnék szem előtt, hogy más ilynemű kegyeletes emlékekkel a hasonlítást bátran állhassa ki, s a nemzetnek nemcsak kegyeletéről, de műveltségéről és jóviseletéről is egyaránt tanuskodjék.

A vándornak.

Kalandos utad merre hordoz?
Térj vissza a hármal halomhoz
Világnak vándora!

Arzod látják, hogy elfeledjék...
Idegen vagy, legtöbb ha vendég,
Fordulj ott bárhova.

Oh mennyi van, ki jönne... jönne!...
Vágyódás közt omolva könyje:
Gyötrődik szertelen,
S bus szive csak remélve enyhül...
— Te elszakadsz e drága helytől
Önként, keservtelen!

A gyászt hívéd itthon feledni?
Vagy jársz gyönyört, élvét keresni
A földnek távolán?
Ki sors-vészszel dacolni látszál:
Hited megtört? s mint gyenge nádszál
Földig hajolsz talán?

De, bár öröm- s fény-lakba nyithass:
A más borától lészesz ittas...
A mámor oly rövid,
Hogy bu s árny ismét rád omoljon!
— Mi is felejtetné az otthon
Fájdalmát, örömit?!

S ha férfhoz, nagy vesztéséghen
A bánat illő: — csüggedés nem,
Mely kór gyanánt ragad,
Reményed látva, lombot lásson,
Bús, kétkedő a pusztaságon.
— Ki nem vall: az tagad!

Viraszd át a zordon, nagy éjet,
Fogjon körül gonosz kísértet
És képtelen sötét;
Hogy érezd a bűbájt egészen,
Ha gyult szövétnekkel kezében,
A hajnal kél föléd!